

Åbenbaringen og åbenbaringer

Denne artikel kan ses som et bidrag til at forstå Helligåndens specielle virke i "åndsåbenbarelse" (1 Kor 12,7), der er 1948-oversættelsens mere ordrette gengivelse af de græske ord, hvor begreberne "ånd" og "åbenbaring" er samlet til ét udtryk¹

Af Jacob Thomsen

Åndsåbenbarelse

Efter at vi i et par århundreder er blevet overvældet af rationalisme og materialisme, er det forståeligt, hvis man mere eller mindre har mistet sansen for Åndens virkelighed. Hvem tænker nu på, at nedslidte dagligdags vendinger som "begejstring", "inspireret" eller "spiritualitet" stammer fra begrebet "ånd"? Ordene er gravmæler over en fortid, hvor "ånd" endnu var gangbar mønt.

Da ånd og åbenbaring hører uløseligt sammen, er det uden videre klart, at manglende forståelse for den åndelige verdens realitet også vil blokere for antagelse af undere og åbenbaringer. Dette vidner allerede Ny Testamente om i Jesu liv, hvor evangelisterne (Matt 13 og Mark 6) beretter, at Kristus ikke kunne gøre sine "mægtige gerninger" i sin egen by Nazaret på grund af folks vantro. Endog for Kristus er tro en forudsætning for, at der kan ske undere, der dog er en integreret del af Jesu virke. Ordene "under" (téras og dynamis) og det synonyme "tegn" (semeion) er særdeles hyppige i Ny Testamente.

Men er det nu rigtigt, at vi i vor tid har mistet sansen for ånd? Tværtimod kunne man vove den påstand, at vi netop i vor tidsalder oplever et yderst forståeligt oprør imod den rent materialistiske livsindstilling, der har hærget os så længe og gjort sit til at tømme livet for de dybere åndelige værdier. Mange går nu ligefrem på jagt efter åndelige oplevelser, og i det religiøse landskab skyder sære sværmeriske vildskud frodigt op. Et opstemmet behov vælder frem. Generalsekretær for Kirkernes Verdensråd Konrad Raiser beklager (Kristeligt Dagblad 7. marts 1997), at "verdens kirker ikke er rustet til at møde den nye spiritualitets udfordringer". Utvivlsomt bør vi søge tilbage til den rige kristne spirituelle arv, der som en selvfølge går ud fra, at de åndelige værdier er mindst lige så virkelige som de materielle, ja er den evige virkelighed i vort dødelige liv.

Hvad forstås ved ordene "Åbenbaringen" og "åbenbaringer"?

Ordene i overskriften trænger til præcisering. Allerede ordenes form skulle imidlertid bidrage til en afklaring. "Åbenbaringen" er ental, bestemt form og bør staves med stort begyndelsesbogstav, mens

¹ Artiklen gengiver et foredrag, som forfatteren i 1998 holdt i foreningen Academicum Catholicum (AC), og som efterfølgende blev trykt i AC Revue. Den foreligger her i en let revideret form.

"åbenbaringer" i ubestemt flertalsform må nøjes med et lille "å" som begyndelsesbogstav. Hvad ligger der i denne formelle distinktion? For kortheds skyld må vi nøjes med den klassiske definition, at "Åbenbaringen rummer hele Guds fylde i hans søn Jesus Kristus, og at den er endegyldigt afsluttet med den sidste apostels død". Derefter kan der hverken lægges til eller trækkes fra i Åbenbaringens indhold.

Derimod både kan og skal Kirkens forståelse af denne troens skat uddybes som følge af tidens gang og historiens udfordringer. Sande åbenbaringer rækker imidlertid aldrig ved troens fundament eller søger at øge troens indhold, men de aktualiserer troens evige budskab i tid og sted. En sproglig sammenligning kan måske illustrere dette forhold mellem Åbenbaringen og åbenbaringer. Det svarer i nogen måde til forholdet mellem et verbums imperativ, bydemåde, og samme verbum i infinitiv. Siger man "at gøre bod er en god ting", er det et udsagn, der er alment og ubestemt. Siger man derimod "gør bod", er det en appel til en bestemt person på et bestemt sted og tidspunkt. Kun verbets form er forskellig, ikke indholdet. På lignende måde er åbenbaringer, hvis de er sande, ikke forskellige fra Åbenbaringens indhold, men konkretiserer dette i en bestemt situation.

Åbenbaringer kaldes også privatåbenbaringer eller personlige åbenbaringer, fordi de er givet til enkeltpersoner, men "til fælles gavn", som Paulus understreger i 1 Kor 12,7. Med en anden benævnelse kaldes de "partikulære" åbenbaringer, hvad der markerer, at kun Åbenbaringen i Jesus Kristus rummer hele Guds fylde, hvorimod "åbenbaringer" må betragtes som nyformuleringer eller aspekter af denne ene Åbenbaring.

Bibelens positive vidnesbyrd om åbenbaringer

Bibelens budskab er klart nok: Gennem hele frelseshistorien handler Gud med mennesker ved at åbenbare sig i ord og gerning, i syner og tegn. Gud taler til os, og vort svar bør altid ligesom Samuels være "Se, Herre, her er jeg". Gud viser sig f.eks. i tornebusken, der brænder uden at fortæres, i den frygtelige ild på Karmels bjerg eller i den stille susen efter uvejret.² Alt sammen åbenbaringer af forskellige sider af Guds væsen.

Drømme og visioner er i Bibelens verden ikke udtryk for, hvad der gemmer sig i menneskers underbevidsthed, men Guds måde at åbenbare sig på, når han vejleder mennesker. De fromme mennesker tyder Guds budskab og handler derefter. I Ny Testamente er Josef således ikke i tvivl efter at være blevet vejledt i en drøm: han tager Jomfru Maria til sig, og da han senere er blevet advaret i en drøm om Herodes' hensigter, drager han "endnu samme nat" til Ægypten med Jomfru Maria og barnet. Guds stadige indgriben i frelseshistorien sker i en stadig kæde af budskaber og åbenbaringer.

Guds profeter er de særlige redskaber, som han kalder til at forkynde sin vilje. En profet er ikke fortrinsvis en spåmand, som kan forudsige, hvad der sker i en uvis fremtid. En profet er først og fremmest budbringer af Guds aktuelle formaning i en given situation. Den samaritanske kvinde (Joh 4) omtaler Jesus som "en profet", fordi han har sagt hende sandheden om hendes liv, altså ikke just nogen fremtidsspådom, og da soldaterne håner Jesus ved at binde ham for øjnene og slå ham, råber de: "Profetér, hvem der slog dig!" (Luk 22,64). Hvis han kan sige, hvem der har slået ham, er han en profet. Heller ikke her er der noget fremtidselement.

Både i Gl. og Ny Testamente er profeten en højt respekteret bærer af Guds åbenbarede budskab til samtiden. "Ingen profeti har nogen sinde lydt i kraft af et menneskes vilje, men drevet af Helligånden har mennesker sagt det, der kom fra Gud" (2 Pet 1,21). "Gid hele Herrens folk var profeter", udbryder Moses (4 Mos 11,29). "Stræb efter åndsgaverne, men især efter at tale profetisk", siger Paulus (1 Kor 14,1). Det er ikke tilfældigt, at profeterne har deres faste plads næstefter apostlene i Ny Testaments lister over nådegaver: "Vi bygger på apostles og profeters grundvold" (Ef 2,20).

² 2 Mos 3,2; 1 Kong 18,36-38; 1 Kong 19,9-12

Bibelens advarsler om åbenbaringer

Det er dog ikke blot tilslutning, men også skepsis, der lyder i Bibelen om åbenbaringer og profetier. Da Paulus har omtalt sine egne syner og åbenbaringer (2 Kor 12,1ff), tilføjer han: "For at jeg ikke skulle blive hovmodig af de overmåde store åbenbaringer, blev der givet mig en torn i kødet, en engel fra Satan, som skulle slå mig, for at jeg ikke skulle blive hovmodig." Åbenbaringer fra Gud kan altså også blive en fristelse til hovmod. Og efter de positive ord i 1 Thess 5,19: "Udsluk ikke ånden, ringeagt ikke profetisk tale", følger omgående en advarsel: "Prøv alt, hold fast ved det gode". De falske profeter, som der allerede advares imod i bjergprædikenen (Matt 7,15), advares der også imod i 1 Joh 4,1: "Tro ikke enhver ånd, men prøv, om ånderne er af Gud, for der er gået mange falske profeter ud i verden." Bibelens advarsler om falske profetier og åbenbaringer er dog langt færre end de positive udsagn. Forholdet er det omvendte i den efterfølgende tid.

Efterbibelsk tid

Den dobbelthed - eller rettere balance - der findes i Bibelens stillingtagen, genfindes ganske vist i de senere århundreders tekster, men der lægges større og større vægt på advarslene, og de positive udsagn bliver stadig færre.

I Hippolyt af Rom's skrift "Den apostolske tradition" fra omkring år 200, der er en af de ældste kilder til vor viden om kristen liturgi i den efterapostolske tid, hedder det (kap. 5), at profeter salves på linie med konger og præster, og salvingen siges udtrykkeligt at være på Guds vegne: ".. dem, du (dvs. Gud) har salvet". Profeter er med andre ord at betragte som en slags embedsindehavere.

Men reservation over for påståede åbenbaringer og falske profeter er dog som sagt langt hyppigere end positive udsagn i efterbibelsk tid. Måske er dette ikke uden sammenhæng med truslen fra de montanistiske kætteri, der opstod i 2. århundrede, idet sværmerne påberåbte sig personlige åbenbaringer i deres kritik af biskoppernes lære. I skriftet "Hermas' Hyrden", som netop er fra første halvdel af 2. århundrede, lyder der en bebrejdelse (kap. 11): "Du holder ikke op med at bede om åbenbaringer, for du er skamløs." Dette siger Kirken i skikkelse af en gammel kvinde til Hermas. Men hele det omfattende skrift er én lang række af syner og åbenbaringer, hvis sandhed ikke drages i tvivl. Advarslens pointe er, at åbenbaringer ikke er noget, man bør søge, men noget, man får, når og hvor Gud vil.

Op igennem Kirkens historie har denne skepsis været tiltagende. Også i senmiddelalderen på Johannes af Korsets tid har det været påkrævet over for sværmeriske bevægelser at understrege, at Åbenbaringen i Jesus Kristus er enestående og afsluttet, således at der ikke kan suppleres med senere åbenbaringer. Johannes af Korset skriver: "Gud har sagt så meget ved sit Ord, at han ikke har mere at sige. Thi hvad han tidligere sagde til profeterne i brudstykker, det har han nu sagt i sin helhed i sin Søn ved at give os det hele, det vil sige sin egen Søn."

"Gud har ikke mere at sige" bør dog ikke misforstås, som om Gud nu var tavs og ikke længere lader sig høre gennem mennesker. Men dette "mere" betyder, at der ikke kan tilføjes noget til Åbenbaringen i Jesus Kristus.

Endnu voldsommere er Luther i sin fordømmelse af disse "Schwärmgeister", der voldte ham så svære sorger i alle hans senere år: "De råber And, Ånd og der kommer Uånd, Uånd!" Med rette har man stået vagt om troens dyre skat: "... men aldrig dog fra troens grund et hårsbred vige nogen stund" (Den danske Salmebog 2003 nr. 300, i 1953-udgaven nr. 258). Nægtes kan det imidlertid ikke, at selve forståelsen af Åbenbaringen efterhånden har fået intellektuel slagside; den forstås ensidigt som en række trossandheder, der er os overleveret fra apostlenes tid. Hvor sandt dette end er, må det beklages, at åbenbaring som Guds handlen og aktualisering op igennem tiderne af de engang

givne åbenbaringssandheder i nogen grad trådte i baggrunden. Derved undervurderes også profetfunktionen, der dog endnu på Hildegard af Bingens tid var så levende, at man på en synode i Trier 1148 med paven i spidsen udråbte hende til "prophetissa Teutonica", den tyske profetinde, endnu mens hun var i levende live.

I efterreformatorisk tid kom Kirken forståeligt nok i forsvarsposition også på dette punkt. For at værne om troens sandheder taltes der kun sjældent positivt om åbenbaringer. Selve profetfunktionen har ifølge sit væsen et ukontrollabelt element i sig, en påstand om at få budskaber direkte fra Gud. Dette rummer naturligvis en fare for læreembedets autoritet, men hvis man for at sikre læren helt ser helt bort fra profetfunktionen, kan der indfinde sig en vis forarmelse af åbenbaringsbegrebet, således at Åbenbaringen i praksis udelukkende opfattes som en kundgørelse og information om troens sandheder, en art højere katekismussandheder. Kirken løber en risiko for at stivne, idet den kommer til at mangle et vist dynamisk element og åbenhed for Guds handlen med sin Kirke gennem alle tider.

Formål med åbenbaringer og profetier

Meget tydeligt bestemmer Paulus det overordnede formål: "Det, som Ånden åbenbarer, får hver enkelt til fælles gavn" (1 Kor 12,7). De såkaldte privatåbenbaringer eller personlige åbenbaringer er altså ikke så private eller personlige, at de ikke skal indordnes under det kristne fællesskabs opbygelse. "Den, der taler i tunger, opbygger sig selv, men den, der taler profetisk, opbygger menigheden" (1 Kor 14,4). Frelsehistorien er en dynamisk proces. Kristi forsonergerning er ganske vist afsluttet én gang for alle, men for alt levende er frelsen "im Vollzug". Vi lever alle i en spænding imellem et "allerede fuldbragt" (på Golgata) og et "endnu ikke fuldendt" (i os). Offertoriebønnen på 2. almindelige søndag udtrykker så smukt den virkeliggørelse af vor frelse, der sker gennem sakramentet: "Så ofte vi frembærer Kristi offer, fuldbyrdes vor forløsning." Det er nødvendigt, at vi er rede til at modtage frelsen, og dertil hjælper os alle Guds rige nådegaver, også Åndens åbenbaringer.

Bedømmelse

Som det fremgår, findes der i spørgsmålet om åbenbaringer to modsatte yderstandpunkter, som begge er uforenelige med katolsk tro. Den ene opfattelse er, at Guds Åbenbaring i Jesus Kristus stadig suppleres, så at sige ved knopskydning, gennem fortsatte åbenbaringer. Nyreligiøse bevægelser tenderer i denne retning. Men også i et dansk katolsk tidsskrift har man kunnet støde på betænkelige udsagn af samme art: "Åbenbaringen er en fortsat personrelateret dynamisk proces" eller "Den kristne Åbenbaring er ikke nogen monolog fra Guds side, men tillige en dialog". Dette kan misforstås, som om der kunne være tale om en fortsat dialog mellem Gud og mennesket som ligeberettigede samtalepartnere. Denne forståelse af Åbenbaringen kan sammenlignes med én fortsat vandret linie.

Det modsatte synspunkt svarer til én lodret og afsluttet linie. Efter denne opfattelse skulle der slet ikke kunne finde åbenbaringer sted efter Åbenbaringen i Jesus Kristus - undtagen som en illusion. Dette standpunkt ligner til forveksling deisme, som om Gud havde trukket sig tilbage fra sin skabning og ophørt at handle med den efter forsoningsofferet på Golgata. Derefter skulle han kun sidde som tilskuer og have overladt verdens gang til naturlovene. Det rigtige i denne opfattelse er, at Åbenbaringen i Kristus er prøvestenen på alt: dersom åbenbaringer modsiger Åbenbaringen på noget punkt, er de på forhånd stemplet som usande, og man behøver ikke yderligere beskæftige sig med deres indhold. Men da kærlighed altid efter selve sit væsen må være aktiv, og Guds kærlighed er fuldkommen, ville det være utænkeligt, at Gud ikke til stadighed uafbrudt handlede med sin skabning.

Mens Kirken altid har været tilbageholdende med at udtale sig om åbenbaringers autenticitet eller ægthed, dvs. om de virkelig har været åbenbaringer eller blot fromme illusioner, har Kirken stedse vejledt de troende med hensyn til åbenbaringers indhold, om dette fremmer troen og et liv i bøn og bod. "På frugterne skal I kende dem" (Matt 7,16). Et budskabs indholdsmæssige sandhed beviser ganske vist ikke dets ægthed som åbenbaring, selv ikke når Kirken anbefaler de troende at lytte til åbenbaringsbudskabets indhold. Men hvis indholdet er anbefalelsesværdigt at lytte til, er den første nødvendige betingelse opfyldt for, at åbenbaringen kan være autentisk, uden at denne forudsætning dog er tilstrækkelig til med vished at sige, at åbenbaringen virkelig har fundet sted. Der er således lidt filosofisk udtrykt et asymmetrisk forhold mellem sandhedsværdi og ægthed: sandhedsværdi er et nødvendigt, men ikke tilstrækkeligt kriterium for ægthed.

Ægte åbenbaringer vil altid have en velsignet monotoni som en gentagelse eller nyformulering af Åbenbaringens budskab, især Bjergprædikenens klassiske treklang af bøn, faste og almisse. Det kan ses i Medjugorjes budskaber, men også i de gamle hæderkronede åbenbaringer, f.eks. hos Birgitta af Vadstena. Hun bebrejder sin samtid, at den har ringeagt for syndens alvor og taler letsindigt om at være sikker på syndstilgivelse, ser bort fra djævelen og dommedag som realiteter etc., alt sammen tanker, der går igen og igen hos alle bodsprædikanter gennem tiderne, f.eks. hos vore danske salmedigtere Kingo og Brorson.

Åbenbaringen og åbenbaringer

Forholdet imellem Åbenbaringen og åbenbaringer kan således sammenfattende bestemmes som et over- og underordningsforhold i analogi med udtrykkene Sandheden/sandheder eller Ånd/ånder. Ordene i ental er personrelaterede til Gud selv. Det er ikke mindst i vor tid vigtigt at præcisere forskellen i begrebsparrerne og samtidig ikke adskille dem fuldstændigt fra hinanden. Vi oplever en tendens til enten at forkaste al tale om nutidsåbenbaringer - med risiko for at ende i deisme - eller interessere sig så intenst for sensationelle åbenbaringer, at man skulle tro, det drejede sig om et femte evangelium.

Den rette hårfine balance mellem disse polære holdninger fandtes allerede hos kirkefaderen Irenæus, hvis navn for øvrigt apropos betyder "den fredsommelige", i hans skrift "Mod vranglærdom": "Mennesket kan selvfølgelig ikke se Gud ved egen kraft, men Gud kan, når han ønsker det, vise sig for mennesker, for hvem han vil, og når han vil, og som han vil, for Gud kan alting."